

Баніт О. В.,
*доктор педагогічних наук, старший дослідник,
провідний науковий співробітник відділу андрагогіки
Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих
імені Івана Зязюна НАПН України
(м. Київ, Україна)*

КОГНІТИВНО-ЗМІСТОВИЙ КОМПОНЕНТ АНДРАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІЧНОГО ПЕРСОНАЛУ ДЛЯ РОБОТИ З ДОРΟΣЛИМИ

В умовах сучасного освітнього простору професійний розвиток педагогічного персоналу для роботи з дорослими є складним інтегрованим процесом, що визначає своєрідність особистості не тільки як педагога (вчителя, вихователя, викладача), але й як андрагога, який володіє комплексом спеціалізованих андрагогічних знань, умінь і навичок, що забезпечують освітню діяльність з різними категоріями дорослого населення з урахуванням специфіки їхніх освітніх потреб і вікових особливостей. В його основі лежить концептуально-теоретичне осмислення власних професійних можливостей і перспектив розвитку андрагогічної компетентності.

Якщо андрагогічну компетентність вслід за О. Огієнко розглядати як єдність теоретичної та практичної готовності до виконання професійних функцій, то тоді можна стверджувати, що андрагогічна компетентність педагогічного персоналу для роботи з дорослими інтегрує професійні та особистісні якості означених фахівців, спрямовує їх на оволодіння знаннями й цілеспрямоване використання цих знань у плануванні й реалізації професійної діяльності, активізує розвиток особистісних якостей, спонукає до саморозвитку й самореалізації [3, с. 196].

Когнітивно-змістовий компонент є фіксованою складовою андрагогічної компетентності педагогічного персоналу для роботи з дорослими. Розкриваючи зміст когнітивного компонента, ми спираємося на погляди науковців щодо природи й функцій наукового пізнання. Зокрема, О. Дубасенюк пише, що «наукове пізнання ... є складним суперечливим процесом відтворення знань, які створюють цілісну розвивальну систему понять, теорій, гіпотез, законів; ... а також передбачає узагальнення системи фактів, поглиблює й розвиває теоретичні положення та уточнює базові поняття» [2, с. 5-6]. Когнітивний компонент охоплює дві взаємопов'язані складові: чуттєву (відчуття, сприйняття, уявлення) і логічну (поняття, судження), і характеризується такими критеріями, як потреба в пізнанні, прагнення до здобування знань з проблеми професійної взаємодії (усвідомлення вагомості професійної взаємодії, необхідність у встановленні взаєморозуміння між суб'єктами взаємодії, знання про засоби, мотиви, стимули взаємодії у професійній діяльності тощо) і їх застосування у професійній діяльності.

Змістовий компонент реалізується через конструювання системи професійно значущих знань, які забезпечують відповідну практичну діяльність. У структурі змісту важливо відштовхуватися від базових конструктів, які є інваріантними, оскільки відображають сутнісну основу процесу оволодіння знанням на рівні готовності до їх використання в практичній діяльності та варіативності моделей її реалізації. Відтак у розробці цього компоненту ми спираємось на підхід О. Абдуліної, яка визначає такі

інваріантні конструкти:

- 1) знання фундаментальних ідей, концепцій, законів, закономірностей;
- 2) знання провідних теорій, основних категорій і понять;
- 3) знання основоположних фактів;
- 4) прикладні знання про загальну методику навчання [1].

Андрагогіка є інтегрованою галуззю науки. Вона оперує загально-науковими, філософськими, конкретно-науковими й специфічними поняттями. Це означає, що її зміст не може бути віднесений до конкретної навчальної дисципліни або блоку дисциплін, він є поліпредметним, поліфункціональним. Відтак основою змістового компонента є система теоретичних знань достатньо високого рівня узагальненості, що зумовлює ефективність відбору змісту, форм, методів навчання та забезпечує їх використання й широке перенесення у відповідні професійні ситуації. Отже, для якісного забезпечення освітнього процесу педагогічний персонал для роботи з дорослими повинен володіти низкою андрагогічних знань, умінь і навичок, які можна об'єднати у кілька блоків:

- методологічний (закономірності, принципи, моделі, механізми освіти дорослих та ін.);

- психолого-педагогічні (специфіка навчання дорослих);

- організаційно-педагогічні (організація освітнього середовища, забезпечення сприятливого клімату для навчання, здійснення спільної діяльності, що реалізується на діалогічній основі та ін.);

- теоретичні (розробка діагностики освітніх потреб дорослих, механізмів спільного планування навчання, проектування моделей навчання, впровадження розроблених моделей з використанням технологій та науково-методичного забезпечення, контроль і оцінювання результатів навчальної діяльності та ін.);

- методичні (доцільність використання видів, форм, методів і прийомів роботи з дорослими та ін.);

Будь-яке знання, що трансформується у зміст навчальної діяльності, має ознаки суб'єктивізму і ознаки соціального контексту (враховуючи цінності, інтереси, досвід), які виявляються як у відборі навчальної інформації, так і конструюванні, орієнтуючись на певну цільову аудиторію, рівень, конкретні потреби суб'єктів освітньої діяльності. З огляду на це когнітивно-змістовий компонент андрагогічної компетентності педагогічного персоналу для роботи з дорослими охоплює такі компетенції:

- спеціальну, що передбачає наявність спеціальних (предметних) знань з теорії андрагогіки й сформоване вміння використовувати їх на практиці, тобто володіння професійною діяльністю на досить високому рівні;

- соціальну, що передбачає, з одного боку, знання процесів і прийомів професійного спілкування, які забезпечують ефективність комунікативної діяльності та розуміння дорослого учня як суб'єкта комунікативної взаємодії, з другого – розвиток мовлення як головного механізму соціалізації особистості, включаючи грамотність, наявність власного стилю, колоритність, інтонаційну та емоційно-експресивну виразність, міміку, жести тощо;

- особистісну, що передбачає володіння прийомами особистісного самовираження й саморозвитку, а також здатність андрагога ставити цілі, планувати свою професійну діяльність, самостійно приймати рішення тощо.

Таким чином, поняття «андрагогічна компетентність педагогічного

персоналу для роботи з дорослими» охоплює знання, уміння, навички, а також способи й прийоми їх реалізації в практичній діяльності, спілкуванні, розвитку особистості. Розвиток андрагогічної компетентності – це динамічний процес засвоєння та модернізації професійного досвіду, який веде до розвитку індивідуальних професійних якостей, накопичення професійного досвіду та передбачає неперервний розвиток і самовдосконалення.

Когнітивно-змістовий компонент андрагогічної компетентності педагогічного персоналу для роботи з дорослими може реалізовуватися через самоосвітню діяльність, науково-методичну діяльність, колективні форми особистісного та професійного розвитку: наукові конференції, методичні семінари, проблемні групи, круглі столи, предметом обговорення яких є актуальні питання всебічного збалансованого соціального, економічного, культурного розвитку особистості.

Таким чином, сформований когнітивно-змістовий компонент андрагогічної компетентності дозволить посідати суб'єктну позицію в навчальному процесі, самостійно визначати траєкторію власного розвитку, формувати етико-соціальні норми професійної поведінки, вибудовувати стратегії професійної діяльності на основі позитивного чи негативного досвіду, вдосконалювати навички самоаналізу, підвищувати вмотивованість до особистісного і професійного розвитку.

Важливо розуміти, що андрагогічна компетентність охоплює не лише когнітивно-змістовий компонент, але й низку інших. Відтак перспективу подальших досліджень вбачаємо в поглибленні наукових розвідок щодо взаємодії комплексу когнітивно-змістового, мотиваційно-ціннісного, рефлексивно-оцінного, операційно-діяльнісного компонентів та їх впливу на особистісний і професійний розвиток педагогічного персоналу для роботи з дорослими.

Література:

1. *Абдуллина О.А.* Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования / *О.А. Абдуллина.* – Москва: Просвещение. 1990. – 141 с.
2. *Дубасенюк О.* Наукові засади професійно-педагогічної підготовки студентів / *О. Дубасенюк* // Вісник Глухівського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. Вип. 15. Ч. 1. Глухів: ГНПУ імені Олександра Довженка. 2010. – С. 3–8.
3. *Огієнко О.І.* Андрагогічна компетентність педагога: традиції та інновації у зарубіжному досвіді. Освіта впродовж життя: вимоги часу / *О.І. Огієнко.* – Київ: Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України. 2012. – С. 194–98.